

Т.О. Кізима

ОСОБИСТІ (ПЕРСОНАЛЬНІ) ФІНАНСИ: НЕОБХІДНІСТЬ ВИОКРЕМЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УМОВАХ РИНКУ

У статті охарактеризовано сутність та обґрунтовано необхідність виокремлення особистих фінансів як окремого напрямку сучасної фінансової науки, виділено особливості персональних фінансів, а також досліджено чинники, які впливають на формування фінансової безпеки громадян.

Ключові слова: особисті фінанси, фонд споживання і фонд нагромадження, оподаткування доходів громадян, страхування фізичних осіб, недержавне пенсійне страхування, фінансова безпека людини.

Літ. 19.

Т.А. Кизима

ЛИЧНЫЕ (ПЕРСОНАЛЬНЫЕ) ФИНАНСЫ: НЕОБХОДИМОСТЬ ВЫДЕЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ РЫНКА

В статье охарактеризована сущность и обоснована необходимость выделения личных финансов как отдельного направления современной финансовой науки, выделены особенности персональных финансов, а также исследованы факторы, которые влияют на формирование финансовой безопасности граждан.

Ключевые слова: личные финансы, фонд потребления и фонд нагромаждения, налогообложения доходов граждан, страхования физических лиц, негосударственное пенсионное страхование, финансовая безопасность человека.

Т.О. Kizyma

INDIVIDUAL (PERSONAL) FINANCES: NECESSITY OF SEPARATION AND DEVELOPMENT PROSPECTS IN MARKET CONDITIONS

The article characterizes the essence and grounds the necessity of separating personal finances as a direction in modern financial science; peculiarities of personal finances are determined, and factors that influence upon the formation of the citizens' personal financial security are studied.

Keywords: personal finances; consumption fund and accumulation fund; personal income taxation; personal insurance; non-state pension insurance; financial security of a person.

Постановка проблеми. Дослідження особистих (персональних) фінансів та визначення їхньої ролі в економічному житті домогосподарств і держави є відносно новою темою у вітчизняній фінансовій науці. Фінансисти радянської доби досліджували економічні та фінансові відносини у суспільстві, не ставлячи у центр уваги реальних носіїв цих відносин – людей. Людина розглядалася скоріше не як економічний суб'єкт, що приймає конкретні економічні та фінансові рішення, а як пасивний носій тієї чи іншої соціальної ролі. Суттєві зміни, які відбуваються останнім часом в Україні і характеризуються докорінною зміною ролі людини у суспільстві, суттєво розширили «людський» аспект фінансової науки і практики, зумовили необхідність перегляду всіх теоретич-

них уявлень про людину як громадянина – платника податків, активного учасника фінансового ринку отримувача суспільних благ та основної мети існування держави. Розуміння перебігу цих процесів зумовлює необхідність виділення в окрему ланку фінансової системи фінансів домогосподарств (і особистих фінансів як їх невід'ємної складової), що пояснюється їхньою всезростаючою роллю і соціальним значенням в умовах демократичних і ринкових трансформацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна фінансова наука, на жаль, проблемам розвитку особистих фінансів належної уваги не приділяє, хоча на Заході це доволі розвинений і перспективний напрямок наукових та академічних досліджень [16–19]. В Україні лише останніми роками з'явилися перші наукові розвідки, присвячені дослідженню окремих аспектів фінансової діяльності домашніх господарств (В. Вітлінський [4], О. Гай [4], Л. Миргородська [7], В. Мортіков [8], Я. Петренко [9], А. Рамський [10], В. Рисін [11; 12], О. Сідельник [13], Ю. Янелі [15]), хоча в Російській Федерації цей процес розпочався дещо раніше (С. Белозьоров [3], В. Глухов [5], В. Глушенко [6], Р. Екшамбієв [14], В. Слепов [14]).

Мета дослідження. З переходом економіки України до ринкових засад господарювання перед вітчизняною фінансовою наукою постало завдання вироблення нових підходів до досягнення сучасних соціальних стандартів та максимізації добробуту населення. На жаль, для сучасної вітчизняної фінансової науки характерною є певна фрагментарність у концептуальних підходах до розуміння ролі окремої особи як важливого суб'єкта фінансових відносин, у той час як західні вчені в епіцентрі знань про фінанси передусім бачать не просто грошові потоки, доходи чи витрати, а людину як суб'єкта прийняття фінансових рішень та носія індивідуальних і суспільних інтересів. Як справедливо зазначає вітчизняний дослідник західної фінансової думки В.Л. Андрущенко, «теорія і практика державних фінансів у країнах Заходу давно перебуває під впливом соціальної філософії гуманізму й антропоцентризму, що провідує абсолютну цінність особистості, ставить благо, права і свободи людини у центр державної діяльності» [2, 3]. І у продовження цієї тези, торкаючись орієнтирів вітчизняної фінансової науки, автор акцентує увагу на тій обставині, що «у центрі уваги західної фінансової науки знаходяться не абстрактні категорії чи знеособлені відносини, а діючі особи фіскально-бюджетних операцій (виборці, податкоплатники, законодавці, державні службовці, реципієнти соціальних допомог та ін.) як носії певних інтересів, а також творці науково-теоретичних уявлень і практичних знань про фінанси» [1, 3]. Варто зазначити, що без врахування людських цінностей і пріоритетів як домінант суспільного устрою в Україні неможливо буде побудувати демократичну державу із соціально орієнтованою ринковою економікою, забезпечити справедливий розподіл суспільних благ і задоволення як індивідуальних, так і загальнодержавних потреб та інтересів.

У зв'язку з цим зроблено спробу виокремити в самостійний напрямок особисті (персональні) фінанси як сукупність розподільних і перерозподільних відносин, в які вступає громадянин з приводу розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту, формування та використання централізова-

них і децентралізованих грошових фондів суспільства з метою збереження чи підвищення свого соціального статусу, а також вирішення основних завдань поточного і перспективних етапів життєвого циклу. На кожному з цих етапів індивід має різні можливості для отримання доходів, а також у нього формуються і різноманітні потреби в процесі реалізації відповідних цим етапам завдань. Різноманітними також є і ризики, яким піддається громадянин та особа на різних життєвих етапах.

Основні результати дослідження. У вітчизняній економічній літературі, окрім поняття «фінанси домогосподарств», можна зустріти також терміни «фінанси населення», «фінанси громадян» і вкрай рідко – «особисті (персональні) фінанси». Варто зазначити, що в англійській літературі використовують терміни «особисті (персональні) фінанси» ("personal finances"), «фінанси домашніх господарств» ("household finances"), «фінанси споживачів» ("consumer finances"), «сімейні фінанси» ("family finances"). Проте найпоширенішими є поняття «особисті (персональні) фінанси» і «фінанси домашніх господарств». Вживання останнього терміна пов'язане, передусім, з тим, що сектор домашніх господарств виділений окремо в системі національних рахунків. Однак, важливо враховувати ту обставину, що рішення у цьому секторі найчастіше приймаються не сім'ями, а індивідами, і такі рішення пов'язані насамперед з особистими доходами, тобто отримання доходів сектором домашніх господарств має індивідуальний характер. Індивідуальний характер має і сплата податків до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів, адже в Україні кожен працюючий член домогосподарства сплачує податок з доходів фізичних осіб і відрахування в соціальні фонди зі свого заробітку (тоді як в окремих зарубіжних країнах здійснюється загальне оподаткування доходів сім'ї). Тому ігнорування того факту, що економічні рішення у даній сфері приймаються індивідуально, може призвести до суттєвих неточностей в оцінці їхніх наслідків.

Основною метою фінансових відносин, які формуються всередині домогосподарства, є ефективне збереження особистих фінансів громадян і спільне використання частини індивідуальних фінансових ресурсів для вирішення основних сімейних завдань.

З цього приводу варто зазначити, що фінансові відносини одного громадянина з іншими членами суспільства визначаються не лише дохідними складовими його особистих фінансів (наприклад, величиною заробітної плати), але й бюджетом сім'ї, в якій він живе. Рівень добробуту і якість життя індивіда залежать від форми і ступеня формування фінансів сім'ї (домашнього господарства), тобто того середовища, у якому беруть свій початок процеси становлення особистості, набувається життєвий досвід і пізнаються основи управління особистими фінансами [5, 49]. Сім'я як початкова стадія формування фінансових, майнових і споживчих відносин визначає в подальшому повсякденну поведінку людини навіть тоді, коли вона залишає межі сім'ї і стає незалежною у вирішенні фінансових питань.

Існування особистих фінансів впливає з потреб індивіда й узгоджується з ними. Загальновідомо, що задовольнити одразу всі потреби неможливо, оскільки, з одного боку, спектр потреб є досить широким, а з іншого – індивід у процесі їх задоволення постійно стикається з внутрішніми суперечностями й

обмеженнями, такими, наприклад, як фінансові можливості, недостатня економічна свобода, суворість законів громадянського суспільства тощо.

Індивід змушений постійно займатися вибором альтернатив, виходячи з намічених ним цілей та існуючої в оточуючому його світі системи обмежень. Вирішальну роль у виборі тієї чи іншої альтернативи відіграють особисті фінанси. Саме вони регулюють економічні відносини, якими люди керуються в процесі взаємодії один з одним, і за допомогою яких суспільство контролює фінансові відносини, наслідки тих чи інших його дій.

На формування і розвиток особистих фінансів впливають численні чинники, які умовно можна поділити на дві групи. До першої групи належать: людський капітал, який характеризується рівнем освіченості індивіда та його професійними навиками і здійснює вплив на рівень поточного доходу; макроекономічна політика, яка впливає як на динаміку національного доходу, так і на співвідношення доходів у різних секторах економіки. Другу групу чинників формують спадщина, а також рівень розвитку конкретної країни (і, відповідно, рівень життя її громадян), який сформувався у попередньому довгостроковому періоді. Умовно ці дві групи чинників можна охарактеризувати як «чинники історії» та «чинники сучасності» [14, 4].

Головним чинником формування особистих фінансів є людський капітал. Він впливає на ріст як трудового, так і підприємницького доходів. У першому випадку збільшенню особистих грошових надходжень сприяє вдосконалення трудових навиків індивіда, у другому – специфічні навички управління й оцінки перспектив та ризиків підприємницької й інвестиційної діяльності. Варто зазначити, що людський капітал не лише визначає формування особистих доходів, але й сам є об'єктом інвестування грошових коштів, зокрема в процесі здобуття освіти.

Ефективна поточна макроекономічна політика здійснює безпосередній вплив на темпи економічного зростання і, відповідно, на збільшення особистих доходів. Окрім того, в ході її реалізації визначається співвідношення між доходами чинників виробництва, а саме: праці і капіталу. Таке співвідношення є доволі консервативним, оскільки значною мірою залежить від впливу рівня розвитку конкретної країни, який сформувався історично.

Спадщина як чинник формування особистих фінансів відіграє важливу роль в основному у західних країнах. Під впливом цього чинника відбувається формування значних особистих статків [14, 4].

В процесі свого формування та подальшого розвитку особисті фінанси тісно взаємодіють з корпоративними і державними фінансами. Цей взаємозв'язок набуває форми певних грошових потоків, зокрема:

- з корпоративних грошових фондів у сферу особистих фінансів (у формі заробітної плати, доходів від підприємницької діяльності, доходів від власності);
- зі сфери особистих фінансів у державний сектор (у формі прямих і непрямих податків);
- із державного сектору у сферу особистих фінансів (у формі заробітної плати працівників бюджетних організацій, пенсій і допомог);
- всередині сфери особистих фінансів, зокрема при формуванні доходів осіб, зайнятих індивідуальною трудовою діяльністю, та осіб вільних професій (письменників, артистів, художників).

Водночас, особисті фінанси характеризуються і певними особливостями, які відрізняють їх від державних і корпоративних фінансів.

По-перше, особисті фінанси є первинними щодо державних і корпоративних фінансів, оскільки рішення індивідів про використання своїх грошових заощаджень та людського капіталу обумовлюють темпи економічного розвитку та, відповідно, умови формування державних і корпоративних фінансів. Первинність особистих фінансів визначається також тією обставиною, що історично вони виникли раніше, ніж державні та корпоративні фінанси.

По-друге, особисті фінанси слугують базою для розвитку державних і корпоративних фінансів, оскільки доходи від чинників виробництва – праці і капіталу, які формують додану вартість, є повністю або частково особистими. У сферу особистого споживання та заощадження потрапляють доходи найманих працівників, індивідуальних підприємців, акціонерів, індивідуальних власників майна. Саме ці доходи в процесі перерозподілу збільшують державні та корпоративні фінанси, будучи їх базою.

По-третє, формування особистих фінансів (на відміну від державних і корпоративних) відбувається на всіх стадіях розподілу та перерозподілу національного доходу, зокрема: на стадії розподілу національного доходу та формування доходів чинників виробництва; на етапі розподілу бюджетних ресурсів і формування доходів працівників бюджетної сфери; на рівні перерозподілу доходів між теперішнім і майбутніми поколіннями; на етапі перерозподілу доходів у межах життєвого циклу індивіда; в процесі успадкування майна; на рівні перерозподілу доходів у результаті добродійної діяльності тощо.

По-четверте, особисті фінанси безпосередньо визначають обсяг платоспроможного попиту в економіці. В структурі особистих фінансів формується фонд поточного споживання (продуктів харчування, одягу, комунальних послуг), а також фонд споживання товарів тривалого користування. Їх сукупний обсяг визначає індивідуальний платоспроможний попит, який є одним із найважливіших чинників стійкого економічного розвитку.

По-п'яте, у сфері формування персональних фінансів відбувається процес трансформації особистих заощаджень в інвестиції. Однією з важливих характеристик розвинутої економіки є рівень перевищення отриманого доходу над поточним споживанням. В такій економіці індивіди забезпечують за рахунок своїх заощаджень основний обсяг інвестицій.

По-шосте, особисті фінанси є основним показником добробуту населення, який визначається загальним обсягом накопичених у країні особистих фінансових активів, а також ступенем їх диференціації. Скажімо, низький рівень особистих доходів індивідів обумовлює стагнацію національного виробництва. І навпаки, за відносно рівномірного розподілу доходів з'являється можливість як для збільшення платоспроможного попиту, так і для росту інвестицій у національну економіку [14, 5–6].

Загалом при дослідженні особистих фінансів доцільно виділяти грошові відносини, пов'язані безпосередньо з виробничою діяльністю як однією з форм індивідуального або сімейного підприємництва, і відносини, пов'язані з діяльністю з відтворення самої людини як суб'єкта соціально-економічних відносин. Тобто в процесі реалізації фінансових відносин відбувається пере-

розподіл власності між фізичними особами, їх взаємодія з бюджетом, участь у страхуванні, інвестиційна діяльність, а також перерозподіл коштів, які спрямовуються на задоволення особистих потреб.

Першоосновою фінансової діяльності громадян можна назвати розподіл доходу на податкові платежі, фонди споживання, нагромадження, самострахування. Фонд нагромадження, у свою чергу, може бути поділеним на фонди інвестицій у нерухомість, предмети довготривалого користування, антикваріат, банківські ощадні сертифікати, цінні папери, заощаджувальні види страхування. Названі вище фонди можуть поповнюватися за рахунок заробітної плати, дивідендів від інвестицій, застави, дарування, отримання спадщини, гонорарів, авторських винагород тощо.

Особисті фінанси не лише формують фонди споживання і нагромадження індивідів, але й забезпечують перерозподіл у структурі їх власності, в тому числі між фінансовими та фізичними активами. Ця сфера фінансових відносин особливо значима в економічно розвинених країнах. Скажімо, у Великій Британії питома вага домовласності у структурі сукупного особистого майна становить близько 49%, питома вага товарів тривалого користування – близько 9%, банківські депозити – 15%, поліси страхування життя – 12%, акції – близько 7%, урядові та муніципальні цінні папери – 2% [14, 7]. Рішення індивідів щодо зміни структури майна та інвестицій здатні сприяти формуванню значних фінансових активів. Це стосується, насамперед, індивідів із високим рівнем доходів. Громадяни з середніми та низькими доходами є більш консервативними при зміні структури майна. Це пов'язано з обмеженим обсягом їхнього майна та меншими можливостями оптимізації його загальної дохідності.

Доходи громадянина залежать від приналежності до певного класу, умов життя, здоров'я, працездатності, ризикової ситуації в практичній діяльності тощо. Приналежність до певного суспільного класу спонукає індивіда вести властивий даному класу спосіб життя. А для забезпечення можливості дотримуватися ціннісних уявлень і схем поведінки, задовольняти свої інтереси і потреби необхідним є певний рівень грошових доходів. Залишки коштів, які формуються у сприятливі роки, можуть розподілятися та спрямовуватися в конкретні інвестиції з наступним їх перерозподілом у менш сприятливі роки [6, 5].

Головною турботою кожної людини є підтримання відчуття власної фінансової безпеки, тобто упевненості, що вона матиме достатні фінансові ресурси, які відповідатимуть її сьогоdnішнім і майбутнім потребам, забезпечуючи гідний і якісний рівень життя незалежно від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. Основними загрозами фінансовій безпеці громадян є зубожіння населення та падіння його реальних доходів, несвоєчасна виплата пенсій і заробітних плат, знецінення заощаджень громадян, посилення майнового розшарування і диференціації доходів тощо.

Одним із методів мінімізації економічних ризиків, які формують найбільші загрози життю, здоров'ю і добробуту громадян, є страхування. Послуги зі страхування фізичних осіб, які надаються страховими компаніями в Україні, поділяють на такі види:

- страхування життя, здоров'я та працездатності, пенсійне страхування, страхування від нещасних випадків;
- страхування майна;
- страхування відповідальності.

Страхування життя і здоров'я громадян є найпоширенішим видом страхування в усьому світі. Компанії, які здійснюють страхування життя, забезпечують внутрішні довгострокові інвестиції в розмірі до 5–7% валового внутрішнього продукту розвинених країн. До цього виду страхування належать, насамперед, страхування життя, пенсійні програми страхування, страхування від нещасних випадків, медичне страхування. На Заході не зустрінеш людину, яка б не мала принаймні цих полісів. Конкретними об'єктами страхування життя є саме життя і здоров'я людини, а також деякі події в її житті – повноліття, шлюб, народження дитини тощо. Страхування життя в Україні тільки починає розвиватись і має доволі значні перспективи розвитку, проте його стримує не лише відсутність у населення вільних коштів, але й недовіра як до окремих компаній, які здійснюють такий вид страхування, так і до всієї сфери страхування загалом.

Боротьба за клієнтів (особливо фізичних осіб) змушує сьогодні провідні страхові компанії усвідомлювати необхідність надання фізичним особам комплексних програм зі страхування їхнього майна і транспортних засобів на досить привабливих умовах. Наприклад, договори страхування можуть не мати франшизи. Надаються знижки при страхуванні автомобіля за всіма ризиками за одночасного страхування автомобіля та іншого майна, а також можливість сплати страхового платежу частинами. Клієнтам надається й безкоштовна юридична допомога, послуги з технічного асистансу. Одним із видів страхування, який на сьогоднішній день користується серед населення найбільшим попитом, є автомобільне страхування.

Страхування відповідальності забезпечує відшкодування фінансових збитків фізичної особи, спричинених претензіями з боку третіх осіб щодо майнового збитку або шкоди життю чи здоров'ю, завданих цим третім особам діяльністю фізичної особи. Головним видом страхування відповідальності є обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.

Важливою складовою фінансової безпеки громадян є гарантія належного матеріального забезпечення людей похилого віку. Економічно розвинені країни світу уже давно усвідомили необхідність реформування системи пенсійного забезпечення, частково перекинувши тягар відповідальності за гідний рівень життя людей, які вийшли на пенсію, з держави на самих громадян та ринкові інститути (насамперед, фінансові).

Сьогодні існує принаймні чотири способи матеріального забезпечення людей похилого віку:

- продовження роботи поряд із молодшими працівниками;
- утримання родиною;
- одержання пенсії за старістю;
- життя за рахунок раніше зароблених заощаджень.

Проте унаслідок низького рівня правової культури наші співвітчизники не завжди приділяють достатню увагу питанням свого пенсійного забезпечен-

ня, за традицією покладаючись на державу. Але демографічна ситуація, щодо якої спеціалісти роблять невтішні прогнози, змушує багатьох людей замислитись над тим, чи справді держава спроможна забезпечити належний рівень життя своїм майбутнім пенсіонерам? У такій ситуації вбачається лише один вихід – формувати додаткові особисті накопичення.

Реалізацію системи добровільного недержавного пенсійного забезпечення покладено на три види фінансових установ: компанії зі страхування життя; недержавні пенсійні фонди (відкриті, корпоративні та професійні); банки. А найпоширенішими фінансовими послугами в системі недержавного пенсійного забезпечення є: пенсійний депозитний рахунок; пенсійні накопичення для виплати пенсій на визначений строк; довічне пенсійне страхування. Причому право пропонувати один із перелічених видів пенсійної послуги надано тій фінансовій установі, для якої саме цей вид послуги є основним видом діяльності: страхування – страховим компаніям, депозити – банкам, накопичувальні пенсії на визначений строк – пенсійним фондам. І лише споживач пенсійних послуг, зважаючи на шальках терезів їхній зміст, прибутковість, ризикованість, має визначати, кому і на яких умовах доручати свої пенсійні заощадження.

На стан особистих (персональних) фінансів опосередкований вплив здійснює держава, встановлюючи засади та норми оподаткування доходів, спадщини, дарувань, рухомого і нерухомого майна тощо.

Оподаткування фізичних осіб в Україні включає не лише податок на доходи, але й містить інші складові: фіксований податок з громадян, єдиний податок, податок з власників транспортних засобів, плату за землю та податок на промисел.

Найбільшу питому вагу у структурі оподаткування доходів фізичних осіб займає податок з доходів фізичних осіб, згідно з яким доходи громадян оподатковуються за єдиною ставкою – 15%. Головною метою впровадження пропорційного податку було зниження податкового навантаження на доходи фізичних осіб. Це мотивувалося тим, що плоска шкала оподаткування доходів, на відміну від прогресивної чи регресивної шкали, забезпечує рівні стимули для отримання доходів як для бідних, так і багатих верств населення, а тому сприяє активізації економічної діяльності у державі. Крім того, уніфікований підхід до кожного платника податку, незалежно від його соціального чи майнового стану, забезпечує горизонтальну справедливість оподаткування. Відмова від складної системи ставок та скасування численних податкових пільг і податкових кредитів роблять такий податок простішим та ефективнішим в адмініструванні.

Проте, як засвідчила вітчизняна практика, заміна прогресивної шкали ставок прибуткового податку з громадян, яка діяла до 1 січня 2004 р., на пропорційну спричинила зниження податкового навантаження і збільшення чистого доходу насамперед заможних верств населення, тобто був порушений принцип вертикальної справедливості оподаткування. В умовах України максимальна ставка прибуткового податку з громадян застосовувалася до відносно незначної частки населення (за даними державної податкової служби, близько 15% найманих працівників сплачували прибутковий податок за став-

ками 30% і 40%), тому зменшення податкової ставки не спричинило полегшення податкового навантаження для основної маси платників.

Зважаючи на вищесказане, слід зазначити, що оподаткування доходів фізичних осіб в Україні повинне базуватися на таких основних принципах:

- оподаткування доходів громадян має бути прогресивним (що підтверджується як усією історією, так і сучасною світовою практикою), причому прогресія повинна враховувати реальний діапазон доходів громадян, а з доходу у вигляді податку може вилучатися тільки та частина, яка йде на накопичення (інвестування), і в жодному разі не та, що витрачається на споживання;
- оподаткування доходів обов'язково має враховувати кількість непрацездатних членів сім'ї (дітей, інвалідів, інших утриманців) і відповідно зменшуватись;
- неоподатковуваний мінімум доходів громадян повинен встановлюватися на рівні мінімальної заробітної плати, яка не може бути меншою від законодавчо встановленого прожиткового мінімуму.

В Україні, як і у більшості розвинених країн світу, передбачено оподаткування спадщини та подарунків, проте не у вигляді окремого податку, а у складі системи оподаткування доходів фізичних осіб. Ставки диференціюються залежно від ступеня споріднення та виду об'єкта спадщини чи дарування, проте є значно нижчими, ніж у європейських країнах: 0% (без оподаткування), 5%, 15% та 30%. Застосування неоподаткованого мінімуму при цьому не передбачено.

Доходи, отримані фізичною особою як відсотки на депозит у банку або небанківській фінансовій установі, обкладатимуться податком із доходів фізичних осіб за ставкою 5% від об'єкта оподаткування з 1 січня 2010 року.

Оподаткування доходів фізичних осіб, включаючи і відрахування із заробітної плати у державні цільові фонди (Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонд соціального страхування на випадок безробіття), істотно впливає на структуру доходів і витрат населення. Беручи до уваги явище «перекладання» непрямих податків з підприємств на споживачів їхньої продукції, можна стверджувати, що рівень фактичного податкового навантаження на доходи населення в Україні є досить високим. Тому цілком природним є бажання кожної людини, яку спонукає могутній власницький інстинкт, мінімізувати свої податкові зобов'язання (звичайно ж, не порушуючи при цьому норм чинного законодавства).

Висновки. На Заході навести лад у власних фінансових справах людині допомагають спеціальні фінансові консультанти (аналітики), які надають кваліфіковані поради щодо того, як громадянину скористатися тими чи іншими нормами законодавства для того, щоб зменшити сплату своїх податкових зобов'язань, як ефективно розпорядитися власними доходами, у якій формі найвигідніше здійснювати заощадження, які перспективні види страхування обрати для себе, як найвигідніше оформити нерухомість тощо [16–19]. В Україні, на жаль, спеціальні фінансові служби, які б консультували громадян з питань ефективного ведення їхніх фінансових справ, на сьогоднішній день не набули належного розвитку. Це пояснюється тим, що,

по-перше, персональні (особисті) фінанси – досить новий, хоча й доволі перспективний напрямок вітчизняної фінансової науки, який має великий потенціал розвитку саме в умовах ринку;

по-друге, в Україні, незважаючи на декларативні заклики деяких політичних сил про необхідність становлення потужного середнього класу як осново-ви фінансової стабільності суспільства, не створено реальних передумов для його формування і розвитку.

Тому вважаємо, що в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки основні акценти державної фінансової політики повинні бути спрямовані саме на вжиття заходів щодо забезпечення належного рівня добробуту населення, подолання бідності та підвищення якості життя в Україні з метою стимулювання розвитку особистих фінансів громадян.

1. Андрущенко В.Л. Орієнтири вітчизняної фінансової думки // Фінанси України.— 2000.— №4.— С. 3–11.
2. Андрущенко В.Л. Соціогуманітарна доктрина західної фінансової думки // Фінанси України.— 2000.— №7.— С. 3–10.
3. Белозеров С.А. Финансы домашних хозяйств как элемент финансовой системы // Дайджест – Финансы.— 2007.— №8.— С. 17–14.
4. Вітлінський В.В., Гай О.М. Управління депозитним портфелем домогосподарства // Фінанси України.— 2004.— №10.— С. 131–141.
5. Глухов В.В. Коллективные модели управления финансами в домашнем хозяйстве // Дайджест – Финансы.— 2007.— №6.— С. 47–51.
6. Глушенко В.В. Финансы населения в условиях глобализации // Финансы и кредит.— 2006.— №30.— С. 2–8.
7. Миргородська Л. Оцінка потенціалу заощаджень населення // Економіст.— 2006.— №1.— С. 35–38.
8. Мортіков В.В. Бюджетне обмеження домогосподарства: питання теорії та державної політики // Фінанси України.— 2007.— №10.— С. 19–26.
9. Петренко Я.В. Чинники оціночної активності домогосподарств у довгостроковому періоді // Актуальні проблеми економіки.— 2006.— №12.— С. 45–52.
10. Рамський А.Ю. Інвестиційний потенціал заощаджень фізичних осіб та механізми його реалізації // Актуальні проблеми економіки.— 2007.— №5.— С. 173–178.
11. Рисін В. Залучення заощаджень населення фінансовими посередниками. — Львів, 2005. — 213 с.
12. Рисін В.В. Роль депозитів населення у формуванні ресурсної бази банку // Регіональна економіка.— 2007.— №1.— С. 229–236.
13. Сідельник О. Залучення заощаджень населення небанківськими фінансовими установами // Регіональна економіка.— 2006.— №3.— С. 144–149.
14. Слепов В.А., Екшємбіев Р.С. Персональные финансы // Финансы и кредит.— 2007.— №40.— С. 2–7.
15. Янель Ю.А. Заощадження домогосподарств України та їх мотивація // Економіка. Фінанси. Право.— 2006.— №6.— С. 9–13.
16. Brown K.H., Chambers T.F., Currie E.J. Personal Finance for Canadians (sixth edition). — Prentice-Hall Canada Inc., Scarborough, Ontario, 1981. — 478 p.
17. Cohen J.B. Personal Finance (sixth edition). — Richard D. Irwin, Inc., Homewood, Illinois, 1979. — 513 p.
18. Cohen J.B. Personal Finance: Principles and Case Problems (fifth edition). — Richard D. Irwin, Inc., Homewood, Illinois, 1975. — 907 p.
19. Unger M.A., Wolf H.A. Personal Finance (second edition). — Boston, Allynand Bacon, Inc., 1970. — 579 p.

Стаття надійшла до редакції 13.06.2008.